

Cserháti Márta

JÉZUS ÉS A SZIROFÖNÍCIAI ASSZONY TALÁLKOZÁSA

Ez a történet több szempontból is egyedülálló az evangéliumi hagyományban. Egyszerre csodaelbeszélés és vitatörténet, ahol a csoda háttérbe szorul a párbeszéd mögött. Ugyanakkor az egyetlen olyan vita-elbeszélés, amelyben Jézus a vitában alulmarad, pontosabban a vitapartner meggyőzi a saját álláspontjáról. Az elbeszélést Márk és Máté evangéliuma őrizte meg, néhány különbséggel. Olvassuk el először Márk változatát:

„Onnan elindulva elment Tírusz vidékére. Bement egy házba, és nem akarta, hogy bárki is tudjon róla. De nem maradhatott titokban, mert azonnal tudomást szerzett róla egy asszony, akinek a leányában tisztátalan lélek volt, eljött hozzá, és a lába elé borult. Ez az asszony görög volt, sziroföníciai származású, és azt kérte, hogy űzze ki az ördögöt a leányából. Jézus ezt mondta az asszonynak: Hadd lakjanak jól először a gyermekek, mert nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak. Az pedig így válaszolt neki: Uram, a kutyák is esznek az asztal alatt a gyermekek morzsáiból. Jézus ezt mondta neki: Ezért a szavadért, mondom, menj el, leányodból kiment az ördög. Amikor hazaért az asszony, látta, hogy gyermeke az ágyon fekszik, és az ördög már kiment belőle.” (Mk 7,24–30)

Máté evangéliumában pedig ezt az elbeszélést találjuk:

„Jézus azután elment onnan, és visszavonult Tírusz és Szidón vidékére. És ekkor egy kánaáni asszony, aki arról a környékről jött, így kiáltozott: Uram, Dávid Fia! Könyörülj rajtam! Leányomat kegyetlenül gyötri a gonosz lélek! Jézus azonban nem válaszolt neki egy szót sem. Erre odamentek hozzá a tanítványai, és kérték: Bocsásd el, mert utánunk kiáltozik. De ő így felelt: Én nem küldtettem máshoz, csak Izráel házának elveszett juhaihoz. Az asszony pedig odaérve leborult előtte, és ezt mondta: Uram, segíts rajtam! Jézus erre így válaszolt: Nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak. Az asszony azonban így felelt: Úgy van, Uram! De hiszen a kutyák is esznek a morzsákból, amelyek gazdájuk asztaláról lehullanak. Ekkor így szólt hozzá Jézus: Asszony, nagy a te hited, legyen úgy, amint kívánod! És meggyógyult a leánya még abban az órában.” (Mt 15,21–28)

Márk szerint Jézus, miután összeütközésbe került a farizeusokkal az étkezési szabályok miatt, visszahúzódik Galileából Tírusz vidékére, egy olyan határvidékre, ahol vegyesen éltek zsidók és nem zsidók. Jézus egyedül tartózkodik egy házban (a ház Márknál mindig a tanítás vagy a gyógyítás helye), mert rejtve szeretne maradni, de ottléte nem marad titokban az asszony előtt, aki odasiet, leborul előtte, és arra kéri, hogy űzze ki az ördögöt a kislányából. Az asszony kulturális és etnikai hovatartozását Márk gondosan jelzi azzal, hogy görögül beszélő (azaz kulturális értelemben hellenizálódott) sziroföníciai származásúnak írja le. Ez valószínűleg az asszony magas társadalmi státuszára utal. Jézusnak az asszony kérésére adott válasza megdöbbenően éles: „*Hadd lakjanak jól először a gyermekek, mert nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak.*” A „kutyá” megjelölés ebben a mondatban kicsinyítő formájában szerepel, de még így is meglehetősen sértő. A gazdag és Lázár példázatában az a tény, hogy Lázár nem tudja távol tartani magától a kóbor kutyákat, nyomorúságát jelzi (Lk 16,21). A Hegyi beszédben pedig a következő figyelmeztetést olvashatjuk: „Ne adjátok a kutyáknak, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok a disznók elé” (Mt 7,6). Az újszövetségi levelekben az ellenfeleket és az eretnekeket nevezik kutyáknak (Fil 3,2; 2Pt 2,22).¹

Gerd Theissen szerint a kenyérmetafora értelmezése problematikus, hiszen a kérés gyógyításra vonatkozik, nem étkezésre.² Ennek viszont az lehet a magyarázata, hogy az egész nagyobb szakasz tematikája befolyásolja a szóhasználatot. Ez a történet ugyanis egy olyan nagyobb egység közepén helyezkedik el, amely az ötezer ember megvendégelésével kezdődik, és a négyezer ember megvendégelésével zárul, az elbeszélést közvetlenül megelőző, a farizeusokkal folytatott vita pedig szintén az étkezés körül forog.

A „kutyák” kifejezés, mint fent utaltunk rá, akkor is sértő, ha nem kóbor kutyákról, hanem házi kedvencekről, kiskutyákról van szó. A két evangéliumi változat között viszont van egy kis különbség. Mátéhoz képest Márk enyhíti a válasz sértő élet azzal, hogy Jézus mondata nem kizárólagosságot, hanem sorrendiséget tételez fel, nem elutasítást, hanem alárendelést fejez ki. Ez egybecseng azzal a páli gondolattal, hogy az üdvtörténeti sorrend, Isten üdvözítő akarata, amellyel minden hívőt üdvözít, elsősorban zsidóknak, de görögöknek is szól (Róm 1,16). Ez a logika megmutatkozik a két megvendégeléstörténet sorrendiségében is: az ötezer ember megvendégelésére zsidó területen, majd a négyezer ember megvendégelésére pogány környezetben, a Tízváros vidékén kerül sor. Márk tehát megengedőbben fogalmazza meg Jézus első, elutasító reakcióját az asszony kérésére.

¹ THEISSEN 1992, 62. o.

² Uo. 61. o.

Az asszony Jézus elutasítása után nem bátortalanodik el, hanem elfogadva Jézus helyzetértékelését („*úgy van, Uram*”, 7,28) a hasonlatot továbbviszi és a maga javára fordítja: „...*a kutyák is esznek az asztal alatt a fiak morzsáiból*”. Az ügyes és bátor érveléssel eléri célját. Márknál – Mátéval ellentétben – az asszony szava (logosz) az, amely Jézust meggyőzi. Érdeemes még megjegyezni, hogy Márk evangéliumában egyedül az asszony szájából hangzik el az „Uram” megszólítás, amely lehet csupán udvarias üdvözlési forma, de lehet krisztológiai hitvallás is.³

Márknál az elbeszélésnek khiasztikus szerkezete van, azaz két eseménysor találkozási pontjában helyezi el az evangélista az üzenete lényegét. Lássuk először az eseménysort: Jézus megérkezik a vidékre (24), az asszony megjelenik (25), az asszony kérése (26), Jézus válasza (27), az asszony viszontválasza (28), Jézus második kijelentése (29a), az asszony kérése teljesül (29b), az asszony hazatér, és leányát gyógyultan találja (30), Jézus elhagyja a vidéket (31).

Most pedig lássuk a szerkezetet:

24				25
	27		26	
		28		
	29b		29a	
30				31

A khiasztikus szerkezet a nevét a görög „khí” betűről kapta, a két eseménysor tehát (Jézusé: 24, 27, 29a, 31; és az asszonyé: 25, 26, 28, 29b, 30) X alakban metszik egymást. A döntő momentum, hogy a központi esemény (28) az asszony eseménysorának a része, a szerkesztés központjában, így a történet fókuszában az asszony reakciója áll. Más szavakkal: ennek a történetnek a hőse nem Jézus, hanem az asszony. Az elbeszélés felépítése megegyezik Jézus és ellenfelei vitáinak szerkezetével, de míg a többi vitában Jézus áll a fókuszban, és ő győz, itt az asszony kerül ki győztesen a párbeszédből.⁴

Máténál (15,21–28) Jézus nem egyedül van, hanem jelen vannak tanítványai is, akik távol akarják tartani az utánuk kiáltozó asszonyt. Az asszony kiáltása – „*Uram, Dávid Fia! Könyörülj rajtam!*” – a Galileában meggyógyított két vak kiáltására emlékeztet (Mt 9,27–31). Máté nem említi, hogy a beszélgetés egy házban történik, valószínűsíthetjük, hogy az események az utcán zajlanak. Jézus reakciója meglepő és nehezen érthető: először még válaszra sem méltatja az asszonyt. Másodszor is

³ GNILKA 2000, 396. o.

⁴ RINGE 2001, 82. o.

csak tanítványainak kérésére válaszol, akik meg akarnak szabadulni az erőszakos kérelmezőtől. Jézus elutasító válaszát magyarázza a 24. vers: „*Én nem küldettem máshoz, csak Izráel házának elveszett juhaihoz.*” Ez a kijelentés visszhangozza a tanítványok kiküldésekor elhangzó feladatmegjelölést: „*Pogányokhoz vezető útra ne térjete le, samaritánusok városába ne menjete be, inkább menjete Izráel házának elveszett juhaihoz.*” (Mt 10,5–6)

Jézus reakciója az asszony kérésére viszont nem tartalmaz sorrendiséget, mint Márknál, hanem egyértelmű elhatárolást: „*Nem jó elvenni a gyermekek kenyerét, és odadobni a kutyáknak.*” (26) Ez keményebb elutasítás, mint Márknál, nagyobb akadályt jelent a kérelmezőnek, ugyanakkor még inkább előtérbe állítja az asszony elszántságát. Az asszony válasza után Jézus nem a meggyőző feleletet dicséri, hanem az asszony hitét, amely már az első kérdésében megnyilvánult, ahol Jézust Dávid fiának szólította (22). Fontos még megemlíteni, hogy Máténál szerepel egy másik távgyógyítási történet is, a kapernaumi századosé, aki szintén pogány származású, és szintén leleményesen érvel. Máté az asszonyt kánaániként mutatja be, vagyis Izrael ősi ellenségeihez tartozóként, de nem utal kulturális vagy társadalmi helyzetére, mint Márk.

Máténál, mint Márknál is, a történet ellentétes párhuzamban áll a farizeusokkal folytatott vitával, amely megvilágítja Jézus küldetéstudatának fontossági sorrendjét is. Azért kell elsősorban Izrael házának elveszett juhait megkeresnie és pásztorolnia, mert vezetőik „világtalanok vak vezetői” (15,4). Izraelnek szüksége van valódi pásztorolásra, hogy különleges feladatát elláthassa Isten üdvtervében. Ezt a különleges státuszt az asszony is elismeri, de amellett érvel, hogy a határ Izrael és a többi nép között nem átjárhatatlan: másoknak is juthat a messiási lakoma bőségéből. Ez a történet, ahogyan a kapernaumi százados szolgájának meggyógyítása is, Máténál hidat képez Jézus földi tevékenysége és a feltámadása utáni világméretű misszió között; mintegy elővételezi az evangélium végén elhangzó missziói parancsot (Mt 28,18–20): a pogányok felé irányuló misszió a feltámadás után a tanítványi kör feladatává válik.

A mátéi elbeszélés bemutatja a zsidóság és a többi nép közötti, nagyon is valóságosan létező távolságot, de azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy ha a helyzet úgy kívánja, ez a távolság áthidalható.

A történet mindkét evangéliumban egy sor határátlépést tartalmaz. Jézus átlépi Izrael és Tírusz határát, az asszony átlépi a zsidókat és pogányokat elválasztó határt, a nőket és férfiakat elválasztó különbséget, és az eltérő társadalmi státuszból adódó távolságot is. A legnagyobb határátlépés pedig abban nyilvánul meg, hogy Jézus az asszony szavainak hatására, még ha kivételesen is, átértelmezi küldetésének hatókörét. Bár Jézust és az asszonyt sok minden elválasztja egymástól, etnikai identitásuk,

vallásuk és nemi szerepeik, az asszony bátor beszéde áthidalja a távolságot. Márk evangéliumában ez az első eset, hogy egy nő megszólal, Máténál pedig az asszony egyenesen kiáltozik Jézus és a tanítványok után. Merészségével és leleményes vitakészségével felhívja magára a figyelmet. Nincs vesztenivalója, hiszen számára az egyetlen fontos dolog gyermeke gyógyulása.

A történet legtöbb értelmezője számára problémát okoz Jézus kezdeti elutasító magatartása. Gromon András például képtelenségnek tartja, hogy Jézus szerint csak Izrael tarthat számot Isten gyermekeinek méltóságára, a pogányok osztályrésze pedig a sértő, lebecsülő „kutyák” kifejezés. Ráadásul ezt az elutasítást az elbeszélés egy bajban lévő, gyermeke életéért aggódó asszonnal szemben fogalmazza meg. Gromon szerint eredetileg vagy az asszony, vagy Jézus egyik tanítványa, esetleg a ház gazdája fogalmazhatott így, és a hagyományozók csináltak a mondból jézusi kijelentést.⁵ Ennek a feltételezésnek ellentmond azonban, hogy a későbbi hagyomány vagy az evangélisták számára már nem jelentett problémát a pogánymisszió kérdése, ezért nehezen képzelhető el, hogy Jézus szájába adtak volna egy olyan kijelentést, amely leszűkíti tevékenységének hatókörét.

Az evangéliumi hagyomány több ponton világossá teszi, hogy Jézus tevékenységének fókuszában Izrael népe állt. A tizenkét tanítvány kiválasztása ennek szimbolikus próféta jele. Izraelt akarja felkészíteni Isten országa eljövételére. Az evangéliumok tanúsága szerint Jézus működése szinte egészében Izrael területére korlátozódik. Tírusz és Szidón vidékére is azért húzódik vissza, hogy elkerülje Antipás üldözését. Küldetése az egész néphez szól, ezért nem csatlakozik egyik korabeli mozgalomhoz sem.⁶

Egyes értelmezések szerint a perikópa a pogánymisszióval kapcsolatos őskeresztyén vitát tükrözi. A történetben megjelenő „jézusi” álláspont az apokaliptikus gondolkodású zsidókeresztyén felfogást tükrözi, amely szerint a népek megtérése a végső idők eseménye lesz, míg az asszony szavai a missziói keresztyénség álláspontját fejezik ki. Ez a gondolat feszültségben van azzal a megállapítással, hogy – Dóka szerint – Márk számára természetes, hogy Jézus átlépi a zsidó kegyesség határait. Nem valószínű, hogy az a kizárólagosság, amit a mátéi változat tükröz, jellemző lett volna Jézusra. Dóka is megjegyzi azonban, hogy Jézus igehirdetésében nem jelenik meg a pogánymisszió gondolata. Ugyanakkor amikor a szombattal, a rituális tisztasággal és az étkezéssel kapcsolatos vitákban a farizeusi kegyesség elhatárolódását támadja, ezzel utat készít a pogányoknak is. Eszerint a missziói keresztyénség képviselői felismerték, hogy Jézus földi működésében elrejtve már

⁵ GROMON 2003, 109. o.

⁶ GNILKA 1997, 190. o.

megjelenik a pogánymisszió távlata is.⁷ Ennek a feltételezésnek ellentmond azonban, hogy a már meghaladott álláspontot adják Jézus szájába a hagyományozók, ami az ő szempontjukból nehezen lenne magyarázható.

Egy másik magyarázat szerint – amelyet Luther is képviselt – ez a perikópa olyan példatörténet, amely a megpróbáltatásokat legyőző hitet állítja a középpontba. Ha a mátéi változatot vesszük figyelembe, ott valóban az asszony minden akadályt legyőző elszántsága áll a történet fókuszában. Márknál viszont nem találunk utalást a hitre, és Jézust az asszony merész és leleményes válasza győzi meg. Ezenkívül ez a hitpróba konkrét történeti kontextusban jelenik meg: az asszonyt és Jézust a pogányokat és zsidókat elkülönítő határvonal választja el.

Ezt a konkrét történeti helyzetet vizsgálva Gerd Theissen arra hívja fel a figyelmet, hogy Jézus elutasító kijelentésének hátteréhez, annak megértéséhez akkor jutunk közelebb, ha figyelembe vesszük, mennyi feszültséggel volt terhes zsidók és pogányok kapcsolata Tírusz és Galilea határvidékén, etnikai, kulturális, gazdasági és társadalmi szempontból egyaránt.

Fontos felfigyelnünk arra, hogy Jézus Tírusz vidékére húzódik vissza, de magát a városállamot nem látogatja meg. Ezen a vidéken zsidó települések is voltak, amelyek mélyen gyökereztek a zsidó hagyományokban. Josephus említi, hogy sokan támogatták gischalai Jánost, a zsidó háború egyik vezéralakját. Jézus, bár pogány területen jár, valószínű, hogy az ott élő zsidó lakossággal érintkezett elsősorban.

Ezen a vidéken két eltérő kultúra találkozott. A föníciaiak és zsidók ellentéte régre nyúlt vissza, és erre rakódott rá a hellenizált városi kultúra és a hagyományos falusi életmód ellentéte. A kultúrák találkozását szemlélteti Márk leírása az asszonyról: a tanulmány elején közölt magyar fordítással szemben az eredeti görög szöveg szerint az asszony nem pogány, hanem görög és sziroföníciai származású. A görög itt nyilván a kultúrára vonatkozik: görögül beszélő, görög kultúrában jártas. Olyan hellenizált föníciairól van szó, aki mind vallásilag, mind nyelvileg, mind kulturálisan különböző. Mivel a hellenizáció mindig elsősorban a magasabb társadalmi státuszúakat érintette, azt is joggal feltételezhetjük, hogy az asszony előkelő volt. Erre utalhat az is, hogy az utolsó versben említett „ágy” kifejezésre Márk a *kliné* szót használja az egyszerűbb *krabbatosz* (matrac, szalmazsák) helyett.⁸

A vidéki, részben zsidó lakosság és a város kapcsolatát gazdasági feszültségek is terhelték. Tírusz gazdag város volt, vagyonosságát jelzi az is, hogy a templomadót az értékálló, stabil tíruszi pénznemben kellett fizetni annak ellenére, hogy az érméken Melkárt, a tíruszi istenség képe volt látható. Mezőgazdasági termények tekintetében

⁷ DÓKA 1977, 193. o.

⁸ THEISSEN 1992, 71. o.

viszont a szigeten fekvő város a hátországra volt utalva, többek között Észak-Galileára. Az Újszövetségben Az apostolok cselekedeteiben találunk erre utalást: „Heródes ellenséges indulattal volt a tírusziak és szidóniak iránt. De azok egy akarattal eljöttek hozzá, és miután megnyerték Bástuszt, a király kamarását, békét kértek, mivel a tartományukat a királyéból élelmezték.” (ApCsel 12,20) Válságok, éhínségek idején a gazdag városnak megvolt a lehetősége, hogy a szegény vidéki hátország termékeit felvásárolja. Korabeli történetírók szerint az élelmiszerhiány mindig a vidéki lakosságot sújtotta. Ebben a helyzetben Jézus szava 7,27-ben más megvilágításba kerül: először a vidék szegény zsidó lakosságát kell jóllakatni, mert nem jó elvenni a szegények kenyerét, és odadobni a gazdag pogány városiaknak. A gazdasági viszonyok hierarchiáját meg kell fordítani. Theissen még azt is valószínűsíti, hogy a környéken ismeretes volt egy mondás, amely arról szólt, hogy nem szabad elvenni a gyermekek kenyerét, és a kutyáknak (a pogányoknak) adni.⁹ Akár így volt, akár nem, a keserűség, amely a kapcsolatokat mérgezte, ismert lehetett Jézus előtt.

A kortörténeti háttér ismeretében tűnik ki igazán, mennyire visszajára fordulnak a hatalmi viszonyok ebben a perikópában. Az előkelő, hellenizált városi asszony könyörög segítségért a zsidó hátország vándortanítójához és gyógyítójához. Jézus szavai élesen emlékezetébe idézik, hogy a hétköznapokban éppen fordítottak a relációk.

Theissen rámutat, hogy az etnikai és gazdasági viszonyokat figyelembe véve ebben az elbeszélésben két csoda is történik: az egyik, hogy Jézus meggyógyítja a távol lévő gyermeket, a másik, hogy a szereplők legyőzik az ugyancsak megosztó távolságot, amely nemzeteket és kultúrákat választ el egymástól. A sziroföníciai asszony Jézus kezdeti elutasító szavából kiragadja a pozitív tartalmat, amely a „gyermek” szóhoz kapcsolódik, hiszen ő is egy szükségét szenvedő gyermek számára kér segítséget. Ugyanakkor a sértő „kutya” kifejezéshez is pozitív értéket kapcsol, hiszen a válaszában hűséges házi kedvencekként jelennek meg a kutyák. Végül ő maga is hűséges kutyaként viselkedik, hiszen bízik abban, hogy Jézus az elutasítás ellenére is segíteni fog rajta. Elismeri Izrael különleges üdvtörténeti helyzetét, de őt elsősorban az érdekli, hogy a gyermeke meggyógyuljon.¹⁰

Jézusnak ebben a helyzetben azt kell eldöntenie, mi felel meg elhívásának. Az asszony meggyőzi arról, hogy a kutyák jóllakatása nem rövidíti meg a gyermekeket. Jézus kezdeti elutasítása azt jelzi, hogy nem engedi meg, hogy egy adott helyzet diktálja a cselekedeteit, csak hogy elkerülje az összeütközést. Számára Izrael népe

⁹ Uo. 79. o.

¹⁰ Uo. 80. o.

elsőbbiséget élvez, hiszen az ő népe, Isten választott népe, és mivel felelős vezetők híján „elveszett juhok”.

Ebből számunkra is az következhet, hogy a saját közösségünkért vagyunk elsősorban felelősek, nem azért, mert különb lenne más közösségeknél, hanem mert közéljük helyezett el minket Isten. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy ha egy másik közösségből származó, más vallású, etnikumú, társadalmi helyzetű ember szorul rá a mi segítségünkre, azt megtagadhatjuk tőle.

Felhasznált irodalom

DÓKA Zoltán: *Márk evangéliuma*. MEE Sajtóosztálya, Budapest, 1977.

GNILKA, Joachim: *Jesus of Nazareth*. Hendricksons, Peabody, 1997.

GNILKA, Joachim: *Márk*. Agapé Kiadó, Szeged, 2000.

GROMON András: *Jézus evangéliuma Márk tolmácsolásában*. Elpidia Kiadó, Budapest, 2003.

RINGE, Sharon H.: A Gentile Woman's Story, Revisited: Rereading Mark 7:24–31a. In: Levine, Amy-Jill (szerk.): *A Feminist Companion to Mark*. Sheffield Academic Press, 2001.

THEISSEN, Gerd: The Story of the Syrophenician Woman and the Border Region between Tyre and Galilee. In: uő.: *The Gospels in Context. Social and Political History in the Synoptic Tradition*. T&T Clark, Edinburgh, 1992.